

Μάρκου ΡΕΝΙΕΡΗ, *Ἐρευναὶ καὶ εἰκασίαι περὶ Βλοσσίου καὶ Διοφάνους*. Ἐκδόσεις δευτέρα ἐπιδιορθωμένη. Ἀθῆναι: Ἀφοὶ Πιερρῆ, 1887. Εἰσαγωγές, Ὑπόμνημα πηγῶν, Εὐρετήρια καὶ Γενικὴ Ἐπιμέλεια Γεωργίου Θ. Ἀραμπατζῆ – Χρήστου Π. Μπαλόγλου. Πρόλογος Κωνσταντίνου Ι. Δεσποτοπούλου. Ἀθήνα, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 2005, σσ. 101 + 197 [Κέντρον Ἐρεῦνης Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας].

Ἡ σχέση τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τὸ κατὰ πόσον ὑφίσταται σύνδεση μεταξύ τους ἀποτελεῖ ζήτημα, τὸ ὁποῖο ἀπασχόλησε τὴν σκέψη στοχαστῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων. Ἐχοντες κατὰ νοῦν τὴν Πλάτωνος *Πολιτείαν*, τοῦτο τὸ κόσμημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, μπορούμε νὰ ὀδηγηθοῦμε σὲ ἀσφαλῆ συμπεράσματα γιὰ τὴν προσπάθεια διαπλοκῆς αὐτῶν τῶν κλάδων. Ἡ πολιτικὴ θεωρήθηκε ὡς τέχνη καὶ μάλιστα τέτοια, τῆς ὁποίας ἡ ἀποστολὴ ἦταν στὴν πράξι ἐφαρμογῇ τῶν πολιτικῶν θεωριῶν.

Ἡ προβληματικὴ αὐτὴ ἐτέθη ἐκ νέου ὅταν ἀναπτύχθηκε ἰδιαίτερος φιλοσοφικὸς κλάδος, ὁ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου, ὁ ὁποῖος πραγματευόταν τὴν σύμφωνα πρὸς τὶς φιλοσοφικὰς θεωρήσεις μορφοποίησι τοῦ δικαίου στοχασμοῦ καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ νομοθετικὴν του ἀπεικόνισιν.

Ὅταν τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἀπέκτησε, μὲ ἐπαναστατικὸ τρόπο, τὴν ἀνεξαρτησίαν του, τὰ ζητήματα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦσαν ἀπὸ μακροῦ τὴν Εὐρώπην, ἐτέθησαν καὶ στὴν Ἑλλάδα, σὲ μία προσπάθεια ποὺ κατέβαλε νὰ εὐθυγραμμισθῇ πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Ἡ προσπάθεια ἀποσκοποῦσε νὰ υἱοθετήσῃ ἡ Ἑλλάδα τὸν δυτικὸν τρόπο τοῦ «σκέπτεσθαι», ἔτσι ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ αὐτὴ ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ «πεπολιτισμένου» κόσμου.

Πλείστοι Ἕλληνες ἐφοίτησαν στὸ ἐξωτερικόν, στὰ ἀνεγνωρισμένης φήμης διεθνεῖς εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, τῆς Γαλλίας καὶ –κυρίως– τῆς Γερμανίας ἀπ’ ὅπου, ἐπιτυχῶς ὀλοκληρώσαντες τὴν μόρφωσίν τους, ἔτρεφαν τὴν ἀκλόνητην πεποίθησίν τους, ὅτι θὰ συνεισφέρουν μὲσω τοῦ στεροῦ ἐπιστημονικοῦ τους ἀποθέματος στὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὅλοι οἱ ἐπιστημονικοὶ κλάδοι ἐπληρώθησαν ἀπὸ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι ἱκανοποιοῦσαν τὰ ἐχέγγυα.

Ὁ Μάρκος Ρενιέρης (1815-1897) ἀνήκε, ἀσφαλῶς, στὴν γενεὰ αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων ποὺ διέτριψε στὴν Δύση. Ἐγεννήθη στὴν Τεργέστη, διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα στὴν Βενετία, ὅπου ἐμάθητευσεν στὸν Αἰμίλιο Τυπάλδο. Στὴν Βενετία ἐδημοσίευσεν τὰ πρῶτα φιλολογικὰ

ἔργα του. Στὴν συνέχεια ἐσπούδασε Νομικά, ἀναγορεύθηκε Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου, μὲ θέμα διατριβῆς *Armonie della storia umana*, ἡ ὁποία ἐκυκλοφορήθη τὸ 1841 στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὸν τίτλο *Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας. Δοκίμιον*. Τὸ 1835 μετοικεῖ στὴν Ἀθήνα, δικηγορεῖ καὶ στὴν συνέχεια εἰσέρχεται στὸν δικαστικὸ κλάδο ὡς πρωτοδίκης στὴν Χαλκίδα καὶ σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα προήχθη σὲ Ἀρεοπαγίτη, ἔχοντας διατελέσει προηγουμένως Ἐφέτης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀσκοῦσε τὸ λειτούργημα τοῦ δικαστοῦ, ἐδημοσίευσεν στὰ νομικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ὑπεραμυνόμενος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τὸ ὁποῖο ἐθεωροῦσε ὡς αὐτόχθον τῶν Ἑλλήνων δίκαιον. Ταυτόχρονα μετέφρασε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν ἀρεοπαγίτη Γ.Α. Ράλλη τὸ *Ἐγχειρίδιον τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου* τοῦ Φ. Μακκέλντεϋ (1838), χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπη, ὅμως, τὶς συγγραφικὲς του ἐπιδόσεις. Ἀπὸ τὸ 1843 ἀπολύεται ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του, λόγω τῆς ἑτεροχθονίας του, ἐπανερχόμενος, ἔτσι, στὴν δικηγορίαν.

Μετὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ Κρημαϊκοῦ Πολέμου (1853-1856) πέντε, ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους Ἑλληνες τῆς ἐποχῆς, οἱ Μάρκος Ρενιέρης, Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος, Ἀλέξανδρος-Ρίζος Ραγκαβῆς, Νικόλαος Δραγούμης καὶ Γεώργιος Α. Βασιλείου ἐξέδωκαν στὴν γαλλικὴ γλῶσσα τὸ περιοδικὸν *Spectateur de l' Orient*, τὸ ὁποῖο συνέβαλε τὰ μέγιστα στὸν ἀγῶνα τῆς διεκδικήσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ανατολῆς.

Ἀπὸ τῆς κε' Αὐγούστου ἔτους *αωνε'* ἀναλαμβάνει, διοριζόμενος, τὴν καθηγεσίαν τοῦ Γαλλικοῦ Δικαίου στὴν Νομικὴ Σχολή, διακρινόμενος ὡς ἓνας ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων μελετητῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος. Τότε, λόγω τῶν ἐξαιρετικῶν του προσόντων, διορίζεται πρέσβυς στὴν *ΚΠολη*. Παραιτούμενος στὴν συνέχεια ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἑπτανήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ δὲν παραλείπει νὰ στηρίξη τὴν ἐπανάσταση τῶν Κρητῶν.

Ἀπὸ τοῦ *αωξθ'* ὁ Ρενιέρης ἀναλαμβάνει τὴν διοίκηση τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνέπτυξε ἀπὸ τὴν θέση του αὐτὴ ἀξιόλογη δραστηριότητα γιὰ εἴκοσι ἕνα ἔτη. Τὸν ὑπόλοιπο χρόνον τοῦ βίου του ἀφιέρωσε στὴν συγγραφή.

Τὴν πραγματεία τοῦ Ρενιέρη *Περὶ Βλοσσίου καὶ Διοφάνους* ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανεκδώσουν μὲ ὑπομνηματισμὸν –ὄντως ἀξιόλογον–, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ αὐτὴν τὴν ἔκδοσιν προσιτὴ καὶ κατανοητὴ, οἱ Γεώργιος Θ. Ἀραμπατζῆς καὶ Χρῆστος Π. Μπαλόγλου, σεβόμενοι τὸ ἀρχικὸν τοῦ συγγραφέα κείμενον.

Τοῦ κεμένου προηγούνται δύο κατατοπιστικώτατες Εισαγωγές. Στὴν πρώτη, τοῦ Γεωργίου Ἀραμπατζῆ, ἀναφέρονται τὰ στοιχεῖα περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τοῦ Ρενιέρη, ἡ μεθοδολογία του, οἱ ἀρχεακῆς περὶ Βλοσσίου καὶ Διοφάνους πηγές, ὅπως καὶ οἱ ἐπανελημμένες ἐκδόσεις, ἀπὸ τοῦ 1873, τοῦ βιβλίου τούτου. Ἐπιπροσθέτως, ἀναφέρονται τὰ ἀφορῶντα στὴν παρούσα ἔκδοση τῆς Ἀκαδημίας. Στὴν δεύτερη Εἰσαγωγή, τοῦ Χρήστου Π. Μπαλόγλου, ἀναφέρονται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτεία του, τὴν ἐθνικὴ του δράση, τὴν σημασία τοῦ ἔργου του, τὸν ἀπόηχον αὐτοῦ, καθὼς καὶ ζητήματα, τὰ ὁποῖα σχετίζονται πρὸς τὸν στωικισμό στὴν Πέργαμο καὶ τὸ κίνημα τοῦ Ἀριστονίκου.

Ἡ ἔκδοση αὐτὴ πληροῖ ὅλους τοὺς ὅρους μίας ὑπευθύνου, ἀξιεπαίνου καὶ σοβαρῆς φιλολογικῆς ἐργασίας. Ὁ μὲν ὑπομνηματισμὸς τοῦ ἔργου, ἐκπονηθεὶς ἀπὸ τὸν Γ. Ἀραμπατζῆ, ἀκολουθεῖ μετ' ἐπιμελείας τὰ διεθνῶς κρατοῦντα. Ἐπειδὴ ὁ Ρενιέρης σπανίως ἀναφέρει τίς πηγές του, ὁ ὑπομνηματίας τὸ ἔργον δὲν παραλείπει νὰ ἐντοπίσῃ αὐτές, παραπέμποντας σὲ αὐτὲς βάσει τῶν νεωτέρων ἐκδόσεων ὅπως καὶ νὰ διευκρινίσῃ ὀρισμένα δυσνόητα σημεῖα τοῦ ἔργου. Οἱ πίνακες εὑρετηρίων, ποὺ καταρτίσθησαν μὲ πᾶσα λεπτομέρεια, εἶναι κατατοπιστικοὶ καὶ ὑπερπλήρεις καὶ καθιστοῦν τὴν ὅλη ἔκδοση εὐ-χρηστὴ κατὰ τίς ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις.

Τοῦ βιβλίου προτάσσεται πρόλογος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κωνσταντίνου Ι. Δεσποτοπούλου. Ἡ ἔκδοση τοῦ ἔργου μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ μὲ δαπάνες τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀποτελεῖ ἀξιόλογο ἔργο τῆς προσπάθειας, ὅπως διασώσῃ σημαντικὰ ἔργα ἐξαιρετῶν Ἑλλήνων διανοητῶν καὶ μάλιστα ἱστορικῆς ἀξίας ὅπως τὸ κρινόμενον ἔργο καὶ παρουσιάσῃ αὐτὰ στὸ εὐρὸν κοινὸ μὲ τὴν ὑπεύθυνη ἐπιστημονικὴ τῆς μεθοδολογία.